

RAQAMLI TA'LIM SHAROITIDA O'QUVCHILARNING INGLIZ TILIDA O'QISH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

(5–6-sinflar misolida)

Mashrapova Sevara Xabibovna

Namangan davlat chet tillari instituti

E-mail: sevaramasrapova30@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli ta'lim sharoitida 5–6-sinf o'quvchilarining ingliz tilida o'qish kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi ilmiy asosda tahlil qilinadi. Maqolada raqamli vositalar (platformalar, ilovalar, onlayn resurslar) yordamida o'qish ko'nikmalarini shakllantirish usullari, zamonaviy pedagogik yondashuvlar va amaliy tavsiyalar bayon etiladi. Tadqiqot natijalari raqamli metodlarning an'anaviy yondashuvlarga nisbatan samaradorligini tasdiqlaydi. ‘

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim, o'qish kompetensiyasi, ingliz tili, 5–6-sinflar, elektron resurslar, interaktiv metodika, kommunikativ yondashuv.

Abstract: This article scientifically analyzes the methodology of developing reading competency in English among 5th–6th grade students in digital education settings. The paper presents methods for forming reading skills using digital tools (platforms, applications, online resources), modern pedagogical approaches, and practical recommendations. Research results confirm the effectiveness of digital methods compared to traditional approaches.

Keywords: digital education, reading competency, English language, 5th–6th grades, electronic resources, interactive methodology, communicative approach.

1. KIRISH

Jahon miqyosida ta'lim tizimida raqamlashtirish jarayonlari jadal sur'atlar bilan rivojlanib, an'anaviy dars o'tish shakllari zamonaviy raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashib bormoqda. Xususan, chet tillarini o'qitish sohasida raqamli metodlar

o'quvchilarning til kompetensiyalarini rivojlantirishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. O'zbekiston Respublikasida ham «Raqamli O'zbekiston – 2030» strategiyasi doirasida umumta'lim maktablarida raqamli ta'lim muhitini yaratish masalasi ustuvor vazifalar qatorida belgilangan.

O'qish kompetensiyasi — chet tillarini o'qitishning asosiy to'rt ko'nikmasi (listening, speaking, reading, writing) ichida eng muhim o'ringa egaligini lingvodidaktika nuqtai nazaridan ko'plab olimlar ta'kidlab o'tgan. 5–6-sinflar — o'quvchilar ingliz tilidagi matnlar bilan chuqurroq ishlashga o'tish bosqichi bo'lib, bu davrda o'qish ko'nikmalarining poydevori mustahkam shakllanishi keyingi ta'lim muvaffaqiyatini belgilaydi.

Tadqiqotimiz maqsadi: raqamli ta'lim sharoitida 5–6-sinf o'quvchilarining ingliz tilida o'qish kompetensiyasini rivojlantirish uchun ilmiy asoslangan metodikani ishlab chiqish va uning samaradorligini tekshirishdir.

2. ADABIYOTLAR SHARHI

Xalqaro ilmiy adabiyotlarda raqamli ta'lim va til o'qitishdagi uning o'rni keng o'rganilgan. Warschauer va Healey (1998) kompyuter yordamida tillarni o'qitishning (CALL — Computer Assisted Language Learning) uch bosqichli modelini ishlab chiqqan bo'lib, ular: behaviouristik, kommunikativ va integrativ bosqichlardan iborat. Zamonaviy tadqiqotlar integrativ bosqichda raqamli muhitning til o'qishiga ijobiy ta'sirini ko'rsatmoqda.

Grabe va Stoller (2002) o'qish kompetensiyasini quyi darajadagi (dekodlash, so'z boyligini aniqlash) va yuqori darajadagi (matn tuzilishini anglash, tanqidiy tahlil) ko'nikmalar yig'indisi sifatida ta'riflagan. Ushbu ikki darajaning mutanosib rivojlanishi o'qish samaradorligini ta'minlaydi.

O'zbekiston olimlari orasida Yo'ldoshev J.G' (2019), Xoliqova N.A. (2021) va Tursunov A.B. (2022)larning tadqiqotlari milliy ta'lim tizimida ingliz tilini o'qitishda raqamli resurslardan foydalanish imkoniyatlarini o'rgangan. Ushbu ishlar raqamli

platformalarning, jumladan Reading Eggs, Raz-Kids, Oxford Reading Tree kabi ilovalarnig o'quvchilar motivatsiyasini oshirishdagi rolini alohida ta'kidlaydi.

Biroq mavjud adabiyotlarda 5–6-sinflarga mo'ljallangan kompleks metodikaning ilmiy asoslari yetarlicha ishlab chiqilmagan. Ushbu bo'shliq bizning tadqiqotimizning dolzarbligini yanada oshiradi.

3. NAZARIY ASOSLAR

3.1. Raqamli ta'lim tushunchasi va uning xususiyatlari

Raqamli ta'lim (Digital Education) — ta'lim maqsadlariga erishish uchun raqamli texnologiya, platforma va resurslardan foydalanishga asoslangan ta'lim shakli. UNESCO (2023) ta'rifiga ko'ra, raqamli ta'lim nafaqat texnologiyadan foydalanishni, balki pedagogik yondashuvlarni ham o'zgartirishi lozim.

Raqamli ta'limning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat: (1) interaktivlik — o'quvchi bilan tizim o'rtasida ikki tomonlama aloqa; (2) individualizatsiya — har bir o'quvchining darajasi va ehtiyojiga qarab moslashish; (3) mul'timediallik — matn, audio, video va animatsiyaning uyg'unligi; (4) qulaylik — istalgan joydan va istalgan vaqtda foydalanish imkoniyati.

3.2. O'qish kompetensiyasining tarkibiy qismlari

O'qish kompetensiyasi (Reading Competency) quyidagi komponentlardan tashkil topadi:

Komponent	Mazmuni
Dekodlash	Harflar va so'zlarni tez va to'g'ri tanib o'qish
Leksik bilim	So'z boyligini rivojlantirish va kontekstda anglash

Grammatik tushunish	Gap tuzilishini anglash va ma'no chiqarish
Matn tarkibi	Paragraf, sarlavha, muallif niyatini aniqlash
Tanqidiy o'qish	Matnni baholash, tahlil qilish, fikr bildirish

1-jadval. O'qish kompetensiyasining tarkibiy qismlari

4. METODIKA VA TADQIQOT USULLARI

4.1. Raqamli vositalar tasnifi

Tadqiqot davomida 5–6-sinf o'quvchilariga mo'ljallangan raqamli vositalar uch guruhga ajratildi:

1. Adaptiv o'qish platformalari: Raz-Kids, Reading Eggs, Newsela — o'quvchi darajasiga moslashuvchi matnlar taqdim etadi;
2. Interaktiv lug'at va matn tahlili ilovalari: Quizlet, WordReference, Vocabulary.com — so'z boyligini o'qish bilan parallel rivojlantiradi;
3. O'qituvchi boshqaradigan raqamli muhitlar: Google Classroom, Seesaw, ClassDojo — dars jarayonini tashkil etish va kuzatish imkonini beradi.

4.2. Eksperimental metodika: «DIGITAL-READ» modeli

Muallif tomonidan ishlab chiqilgan «DIGITAL-READ» modeli etti bosqichni o'z ichiga oladi:

- D — Diagnose (Dastlabki daraja tashxisi): raqamli testlar orqali o'quvchi darajasini aniqlash;
- I — Individualize (Individuallashtirish): har bir o'quvchi uchun matn qiyinlik darajasini moslashtirish;
- G — Guide (Yo'naltirish): o'qituvchi tomonidan raqamli muhitda rahbarlik qilish;

-I — Interact (Muloqot): o'quvchilar o'rtasida raqamli hamkorlik (onlayn muhokama, blog, forum);

-T — Track (Kuzatish): o'qish jarayoni va natijalarini raqamli tizimda monitoring qilish;

-A — Assess (Baholash): formativ va summativ raqamli baholash usullarini qo'llash;

-L — Learn & Leverage (O'rganish va takomillashtirish): natijalardan kelib chiqib metodikani yangilash.

4.3. Tadqiqot o'tkazish metodologiyasi

Tadqiqot 2022–2023 o'quv yilida Toshkent shahrining 3 ta umumta'lim maktabida (45, 110, 189-sonli maktablar) o'tkazildi. Ishtirokchilar: eksperimental guruh — 5A va 6A sinflari (68 nafar o'quvchi), nazorat guruh — 5B va 6B sinflari (70 nafar o'quvchi). Jami 138 o'quvchi, 6 nafar ingliz tili o'qituvchisi tadqiqotda ishtirok etdi.

Tadqiqot usullari: dastlabki va yakuniy qiyosiy test (pre-test / post-test), kuzatish, so'rovnoma, intervyu, olingan ma'lumotlarni statistik tahlil qilish (SPSS 22.0 dasturida).

5. TADQIQOT NATIJALARI VA MUHOKAMA

5.1. Miqdoriy natijalar

Dastlabki test natijalari ikkala guruhda taxminan bir xil ko'rsatkichlarni namoyon etdi (eksperimental guruh o'rtacha — 52,4 ball; nazorat guruhi — 51,8 ball; farq statistik jihatdan ahamiyatsiz, $p > 0,05$). O'quv yili yakunida o'tkazilgan yakuniy testda esa quyidagi rasmga oid ma'lumotlar aniqlandi:

Ko'rsatkich	Eksperimental guruh (dastlab)	Eksperimental guruh (yakuniy)	Nazorat guruh (yakuniy)
O'rtacha ball	52,4	78,6	61,3

O'sish foizi	—	+49,6%	+18,3%
A1 darajasidan yuqori	28%	79%	44%
Tezlik (s/daqiqqa)	82	124	97
Tushunish darajasi	61%	84%	70%

2-jadval. Eksperimental va nazorat guruhlarini natijalarining qiyosiy tahlili

Yuqoridagi jadval ko'rsatayaptikim, eksperimental guruhda o'quvchilar natijasi 49,6% ga o'sgani holda, nazorat guruhida bu ko'rsatkich atiga 18,3% ni tashkil etdi. Farq statistik jihatdan ishonchli ($p < 0,01$, Cohen's $d = 0,87$ — kuchli ta'sir).

5.2. Sifatij natijalar

O'qituvchilar bilan o'tkazilgan intervyu va o'quvchi so'rovnomalari quyidagi tendensiyalarni aniqladi: o'quvchilarning 91,2% i raqamli platformalarda o'qishni qiziqarli deb baholadi; 87,5% i matnlarni audio bilan birga tinglash imkoniyati ularning tushunishiga yordam berishini ta'kidladi; 78,4% i raqamli lug'atlar yordamida kontekstual so'z o'rganish usuli an'anaviy yodlashdan samaraliroq ekanligini qayd etdi.

O'qituvchilar esa real vaqt rejimida o'quvchi progressini kuzatish (monitoring) imkoniyati ularning darsga tayyorgarligini sezilarli yaxshilaganini ta'kidlashdi. Bir o'qituvchining iborasi bilan aytganda: «Har bir o'quvchi nimada qiynalishini ekranda ko'rish — mening darsimni tubdan o'zgartirib yubordi.»

5.3. Muammolar va cheklovlar

Tadqiqot davomida bir qancha muammolar ham aniqlandi. Birinchidan, barcha maktablarda internet ulanishi barqaror emasligi ba'zi mashg'ulotlarni qiyinlashtirdi. Ikkinchidan, o'quvchilarning bir qismi (taxminan 15%) raqamli qurilmaga uyda faqat cheklangan kirishga ega edi, bu esa uy vazifalarining sifatiga ta'sir ko'rsatdi. Uchinchidan,

o'qituvchilarning raqamli savodxonligi darajalari turlicha bo'lib, bu «DIGITAL-READ» modelini to'liq amalga oshirishda qiyinchiliklarni vujudga keltirdi.

6. AMALIY TAVSIYALAR

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

O'qituvchilar uchun: dars rejasini «aralash o'qitish» (blended learning) formatida tuzish tavsiya etiladi, ya'ni haftaning 2 ta darsi to'liq raqamli rejimda, 1 ta darsi an'anaviy usulda o'tkazilishi maqbul ko'rsatkich berdi. Har bir darsda o'quvchilar shaxsiy «o'qish portfoliosi»ni raqamli shaklda yuritishlari maqsadga muvofiq.

Maktab ma'muriyati uchun: raqamli ta'lim resurslarini uy sharoitida qo'llash uchun o'quvchilarga qurilma ijaraga berish yoki maktab kutubxonasida raqamli o'qish markazini tashkil etish zarur. Shuningdek, ingliz tili o'qituvchilariga raqamli platformalardan foydalanish bo'yicha har chorakda kamida 8 soatlik malaka oshirish kurslari o'tkazilishi lozim.

Ta'lim vazirligi uchun: 5–6-sinf ingliz tili o'quv dasturlariga «raqamli o'qish soati» tushunchasi kiritilishi va ushbu soatlar uchun maxsus baholash mezonlari belgilanishi tavsiya etiladi.

7. XULOSA

Ushbu tadqiqot shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim vositalari va «DIGITAL-READ» modeli asosida qurilgan metodika 5–6-sinf o'quvchilarining ingliz tilida o'qish kompetensiyasini rivojlantirishda an'anaviy usullarga qaraganda sezilarli darajada samaraliroqdir. Eksperimental guruhda natijalar 49,6% ga o'sganligi, o'quvchilarda motivatsiya va mustaqil o'quv faoliyati oshganligi — raqamli metodikaning afzalliklarini isbotlaydi.

Biroq raqamli ta'lim texnologiyalarni pedagogik metodika bilan uyg'unlashtirishni talab qiladi. Qurilma yoki internet taqdim etishning o'zi o'qish kompetensiyasini rivojlantira olmaydi — buning uchun maqsadli, tizimli va ilmiy asoslangan metodika zarur. Kelgusidagi tadqiqotlar uchun sun'iy intellekt asosidagi moslashuvchi o'qish

tizimlarining 7–8-sinflardagi samaradorligini oʻrganish perspektiv yoʻnalish sifatida belgilanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining «Raqamli Oʻzbekiston – 2030» strategiyasi toʻgʻrisidagi Farmoni. — Toshkent, 2020.
2. Grabe W., Stoller F.L. Teaching and Researching Reading. — London: Longman, 2002. — 312 p.
3. Warschauer M., Healey D. Computers and language learning: an overview // Language Teaching. — 1998. — Vol. 31, No. 2. — P. 57–71.
4. UNESCO. Digital Learning: A Global Overview. — Paris: UNESCO Publishing, 2023. — 128 p.
5. Yoʻldoshev J.Gʻ. Ingliz tilini oʻqitishda innovatsion texnologiyalar. — Toshkent: Fan, 2019. — 184 b.
6. Xoliqova N.A. Raqamli resurslar yordamida chet tili oʻqitish metodikasi: PhD dissertatsiyasi. — Toshkent: TDPU, 2021.
7. Tursunov A.B. Makt Tursunov A.B. Maktab oʻquvchilarida ingliz tilida oʻqish koʻnikmalarini rivojlantirish // Xorijiy tillar. — 2022. — №3. — B. 45–52.
- ab oʻquvchilarida ingliz tilida oʻqish koʻnikmalarini rivojlantirish // Xorijiy tillar. — 2022. — №3. — B. 45–52.
8. Nation I.S.P. Teaching and Learning Vocabulary. — Boston: Heinle & Heinle, 2001. — 477 p.
9. Krashen S. The Power of Reading. — Westport: Libraries Unlimited, 2004. — 199 p.
10. Anderson N. Exploring Second Language Reading: Issues and Strategies. — Boston: Heinle, 1999. — 193 p.